

Serial

K ZALOŽENÍ PRVNÍ WALDORFSKÉ ŠKOLY VE STUTTARTU V ROCE 1919 – 1. DÍL

Emil Molt a jeho firma Waldorf-Astoria

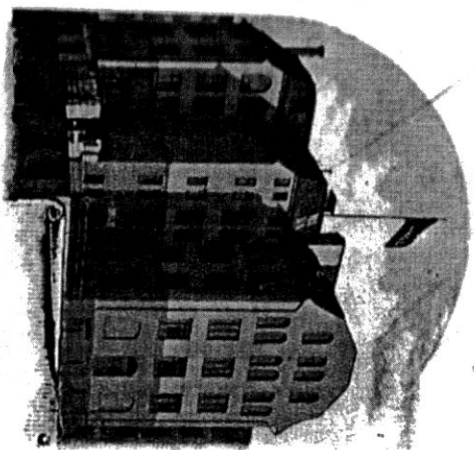
Tomáš Zahradil

V tomto čísle nachezíte úvodní část seriálu o vzniku první waldorfské školy ve Stuttgartu. Leccos z jejího života je známé, mnohé však nikoli, přestože by to pro nás nazvody devadesátiletům, které nás od této pohnuté doby dělí, mohlo být zajímavé a inspirativní ducha-přítomnosti zúčastněných i originálními a nekonvenčními postupy.

Za zakladatele waldorfské školy je oprávněně považován Rudolf Steiner. Bez něj by waldorfská škola především neměla svou pedagogiku, vycházející z antroposofické antropologie. Své jméno ale tato škola obdržela od firmy, kterou vlastnil člověk, jehož je nutno považovat vedle Rudolfa Steinera za spoluzakladatele této první školy, za člověka, z jehož iniciativy škola vůbec vznikla a který školu v počátcích také finančně zajistil. Byl to Emil Molt.

Narodil se roku 1876 ve Švábském Gmündu, ovšem již ve třinácti letech osiřel a byl donucen se o sebe postarat. Prošel si tvrdým obdobím vyučení, vojenskou službou a v roce 1896 se stal zaměstnancem řecké firmy Hamburger & Co. V této době byl svým nadřizemým vyslán na řadu let do Řecka, aby se zde v jedné z největších řeckých firem seznámil s fungováním světové ekonomiky. Jíz ve třiceti letech měl odvalu založit s malým kapitálem vlastní cigaretovou firmu o sořiva šedesáti lidech. Jméno jeho podniku pocházelo od stejnojmenného newyorského hotelu, který dal postavit ve Spojených státech známý výtěhovalec Johann Jakob Astor, původem z malého jihoněmeckého badenského městečka Waldorf, odtud Waldorf-Astoria. Jméno, dobře znějící po celém světě, a neuhavná čínorodost Molta malé firmě evidentně svědčily. V roce 1919 už měl Molt přibližně tisíc zaměstnanců, Waldorf-Astoria bylo podle vlastní reklamy „zvukité jméno pro náročnému kuřáka“ a Molt sám byl v této době jakožto „komerční rada“ na vrcholu své společenské kariéry.

Emil Molt byl vedle svého praktického a obchodního nadání i člověk velmi zcestovalý, navíc s širokými kulturními zájmy. Již roku 1900 se seznámil s theosofií, o několik málo let později s Rudolfem Steinerm. Postupem let se stal jedním s hlavním aktéři theosofického, později antroposofického života ve Stuttgartu vedle dalších žáků Rudolfa Steinera (ostatně stejně jako Molt schopných podnikarek) jako byli Adolf Arenson, Carl Unger nebo Jose del Monte.

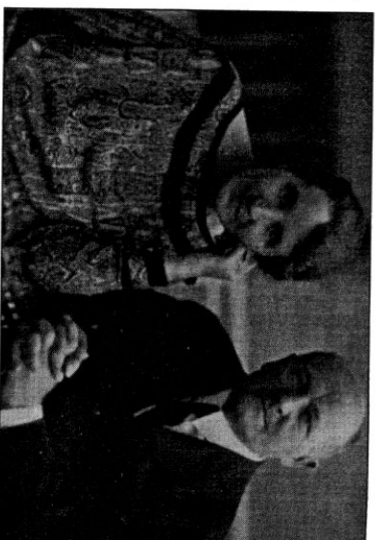
Továrna Waldorf-Astoria ve Stuttgartu

V době první světové války si počínal obchodně úspěšně, na druhou stranu posiloval charitativní činnost, převážně pro dělníky svých továren. Po válce se velmi aktivně zapojil do tzv. hnutí sociální trojčlennosti a snažil se v mnohem přizpůsobit těmto myšlenkám i svůj podnik. Z jeho úsilí vzešla rovněž idea založit školu pro děti svých zaměstnanců, tedy myšlenka, která se měla ukázat jako ta nejpłodnější.

Začínáme tedy prvním dílem vzpomínek Emila Molta na okolo vzniku waldorfské školy v roce 1918 a 1919.

„Z tohoto života vrostl jiný oddenek hnutí za sociální trojčlennost hnutí waldorfských škol. Říkám úmyslně „hnutí“. Neboť i při založení waldorfské školy se jednalo o vytvoření prvního modelového zařízení pro mnohé další.“

Než začnu vyprávět o ní, musím zmínit pokusy o další vzdělávání dospělých v rámci továrny Waldorf-Astoria, neboť se jednalo o předchůdce školy. Po pádu starého politického režimu nebyli všichni dělníci v mé firmě vzhledem k nedostatku surovin plně zaměstnáni. To by je ale z dlouhodobého hlediska deprimovalo a demoralizovalo. Prostřednictvím duchovní práce i tím, že měli příležitost se naučit, jsem se snažil zvýšit jejich motivaci k práci. Každý pátek se konala výuka v cizích jazycích v malování, v dějepise, zeměpise a dalších předmětech. Pro díky jsme nabízeli kurzy v šití a vyšívání. K tomu přistoupily orientální kurzy o základních lidských teoretických i praktických otázkách. Zvláštní postavení měly přednášky v továrních halách, které se konaly jednou za týden a věnovaly provozu podniku a aktuálním společensko-politickým tématům. Aby se výuky mohli účastnit skutečně všichni, pojímal jsem hodiny jako pracovní dobu a také jsem je tak finančně hodnotil. Později, když rozpočet podniku tyto zvláštní výdaje neumožňoval, byly tyto hodiny financovány z půtky z provozní prostrědků, dělníci měli zbylou polovinu uhradit z vlastních peněz. Tu zájem o další vzdělávání výrazně opadl. – Často jsem přednášel sám o hospodářských a provozních tématech, dojednával jsem přit na další témata, ve kterých se lépe vyznávali oni. Velké přednášky v továrních halách se také nazývaly navštěvovali pracovníci z jednotlivých oddělení továrny, přičemž vedoucí jednotlivých oddělení referovali vždy o charakteru jejich práce. Tímto způsobem si měli všichni pracovníci továrny učinit představu o celku podniku, takže například ženy, které měly na starost čištění tabáku, měly představu o tom, se dalo ve strojní hale. O tabáku jako surovině, o jeho nakuapu, různých druzích atd., dále také o jeho prodeji, reklamě a distribuci; jsem přednášel sám. Cílem bylo, aby lidé v továrně překonali jednoroznost své speciální činnosti. Úspěch na sebe nedal dlouho čekat. Všeobecný horizont se rozšířil a usnadnilo k jeho dlučí práci se postill. Myšlení dělníků oživilo, z mnohé otázky, z mnoha vyjádření b cítit vážnost hlubšího zamýšlení. Tak mi jednou řekla jedna dělnice: „Vy možná sezenete dobrou tab pane Mole, ale aby cigareta skutečně chutnala, na to je zapotřebí lásky a ta je od nás!“ Na organizaci celého našeho vzdělávání jsem získal Herbera Hahna, který fungoval jako jakýsi ministr školství. Moje žena a já jsme se s ním již řadu let dobře znali.

Emil Molt se svou ženou Bertou, učitelkou ručních prací ve Waldorfské škole

S našim vzděláváním se nám tedy darilo pramálo. Ukazovalo se, že se dospělí musí schopnost učit se zase naučit. Pro většinu z nich to bylo velmi obtížné, aby se po pracovní době ještě jednou skutečně naučili. Postupně se našich kurzů účastnilo čím dál méně lidí a brzy přestali chodit úplně. Já jsem se z toho poučil, že je třeba začít s dětmi, pokud chcete s úspěchem vzdělávat síly a probouzet zájem. Aby se mládeží umožnilo něco, čeho už v dospělosti nelze dosáhnout, chtěl jsem otevřít cestu ke vzdělání všem dětem, nezávisle na příjmu rodičů. Díky zkušenostem, které oni sami získali při vlastním vzdělávání, byli touto myšlenkou moji dělníci okamžitě nadšeni. Jejich radost byla všeobecná a velká.¹⁰

23. dubna 1919 měl Rudolf Steiner přednáška pro dělníky podniku Waldorf-Astoria a po přednášce bylo naplánováno také setkání s tzv. podnikovou radou. Tam sdělil Molt Steinerovi svůj úmysl založit školu a požádal ho o její vedení. Molt přislíbil na provoz školy 100 000 marek ze zisku roku 1918. Pokud měla škola v září 1919 začít fungovat, bylo zapotřebí vykonat mnoho práce: koupit budovu a zařízení, získat úřední povolení, sestavit a připravit učitelské kolegium, určit učební plán. Vzhledem k tomu, že se blížila doba letních prázdnin, vždyť byl konec dubna!, byly na to všechno všeho všudy dva měsíce času.

Pokrátování přišlo

Tomáš Zhrázil (1973) studoval dějepis, archivnictví a pedagogiku v Praze, Stutgartu a Bielefeldu, je autorem disertace k tématu „Podpora zdraví a waldorfská pedagogika“, v letech 1998 až 2007 byl řádním učitelem na základní a odborným učitelem na střední waldorfské škole v Semilech, od r. 2007 působí jako učitel na Seminářích pro waldorfskou pedagogiku ve Stutgartu.

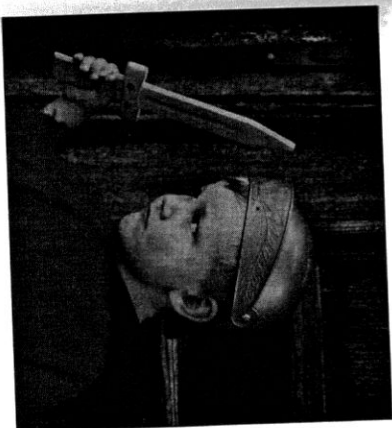
Představujeme nové waldorfské iniciativy

WALDORFSKÁ PEDAGOGIKA V JESENÍKU SE CHCE STÁT SKUTEČNOSTÍ!

Sdružení vzniklo na popud Daniely Nováčkové v lednu r. 2005, založeno na široké platformě názorů na alternativní vzdělávání. Zastánci škol s programem Začít spolu nebo Zdravá škola, Waldorfská škola, Montessori i Cirkevní škola se shodli na názvu Sdružení pro alternativní vzdělávání. Celkem brzy se však aktivně zapojení členové shodli na podpoře jediného modelu – waldorfské pedagogiky.

Jeseník je bývalé okresní město s 12,5 tisíci obyvateli, třemi základními školami, do kterých se ročně запиše necelá stovka dětí. Asi jedné čtvrtině těchto dětí chemie nabízí alternativní výuku v podobě waldorfské pedagogiky. Demografické poměry v Jeseníku jsou hodně podobné poměrům v Semilech, jen ten duchovní základ teprve budujeme. Prý játe dnes všechno rychleji, tak uvidíme. Za tři roky života našeho sdružení jsme uspořádali řadu přednášek, besed a tvořivých dnů. Zúčastnili jsme se několika velkých akcí (Bambiriáda, Den Země...), publikujeme v místním tisku a spolupracujeme s MC Krteček, kde se časťčně podílíme na jeho programu. A taky pracujeme sami na sobě. Myslíme si, že se tak waldorfská pedagogika dostáá do povědomí lidí, které to zajímá. Máme už jednu pani učitelku v seminářích, která se těší, že u nás začne učit.

¹⁰ Emil Molt: Entwurf meiner Lebensbeschreibung, Stuttgart Verlag Freies Geistesleben 1972, S. 202n.

Doufáme, že půjde příkladem pro ty váhající a že s nám přiblíží další.

Jednali jsme již se zřizovatelem i s ředitelem školy a vypadá to tak, že pokud na ně bude dostatečný počet rodičů vyvíjet legitimní tlak, waldorfská třída má šanci na svůj zrod. Na tiskové konferenci, kam nás pozvalo vedení města prezentovat naše sdružení a náš nadcházecí „Zápis nanečisto“, nám vyjádřili svou podporu. Dnes nám to dokonce napsali oficiálně: „Město Jeseník vyjádřuje podporu Sdružení pro alternativní vzdělávání v Jeseníku a jejich waldorfské iniciativě, alternativnímu pedagogickému směru – waldorfské pedagogice.“

Naše sdružení teď čeká zatěžkávací zkouška.

imora uspořádáme Zápis do waldorfských tříd v Jeseníku, abychom měli představu, kolik rodičů na Jeseníku si našlo svou cestu k waldorfské pedagogice. Pokud uspějeme, budeme mít snahu jednat s úřady. Bude nás pak čekat ještě více úsilí v hledání a přípravě budoucích učitelů v Jeseníku. Jsme na cestě. Na cestě proměně nás samých. Na cestě, na jejímž konci je něco smysluplnějšího pro dnešní svět, pro rodiče a hlavně pro dnešní děti.

Vy, kdo již na waldorfských školách učíte, vy, kdo jste je zakládali a dnes je třeba řídit, se asi jen usmíváte nad tím vším naším počínáním, zaválení spoustou dalších problémů, které my ještě nevidíme. Od začátku jsme věděli, že je to nelehký úkol, a že waldorfská škola v Jeseníku je sen, pro který jsme se rozhodli pracovat, i kdyby to mělo trvat roky.

Nelze nezpomenout všechny ty, kteří nám pomáhají v naší mravenčí práci.

Děkujeme svým rodinám a omlouváme se svým vlastním dětem, že pro snahu o vytvoření něčeho krásného pro druhé zanedbáváme vás, pro které jsme to vlastně všechno začali. Děkujeme všem obětavým, opravdovým lidem, kteří k nám jezdí propagovat waldorfskou pedagogiku. Zejména manželům Kožušníkovým, m. Smolkovým, m. Štůskovým, m. Špirovým, m. Dostalovým, m. Kusznírovým, Anežce Janátové a Rudolfu Pířkovi, Leoši Přetřilovi, Ostravské waldorfské škole, kde studují naše seminaristky, olomoucké iniciativě, Semilov, za Wše(tečku)... a všem, kteří nás podporujete, pomáháte nám a myslíte na nás. Děkujeme me se na setkání iniciativ v Brně!

31. ledna 2008, Luděk Vřšan, předseda Sdružení pro alternativní vzdělávání v Jeseníku, narozdíl od Karviné, vystudoval VUT v Brně, s manželkou Marií a čtyřmi dětmi, Barou (20), Jakubem a Dominikou (12,5) a Ondřejem (6) žije v České Vsi, kde pracuje jako konstruktér.

hacuje v mnoha ohledech a zastávám názor, že i zkušený pedagog se může naučit mnohému od svých mladších kolegů.

Bylo zmíněno, že jsi mentorem na waldorfské škole, která se teprve vyvíjí. Mohl bys krátce popsat, jak vzniká tato českobudějovická iniciativa a jaké vzpomínky máš na své první mentorské působení ve waldorfské třídě v ZŠ Hluboká nad Vltavou?

Na svůj první pobyt na Hluboké mám ještě živé vzpomínky. Vzpomínám si především na tvůj láskyplný vztah ke všem žákům, na tvou velmi kreativní a efektivní výuku, na velmi podařené soužití waldorfské třídy v rámci klasické státní školy, na záviděníhodný aktivní přístup rodičů a jejich spolupráci se školou a samozřejmě také na svůj zajímavý pobyt, který byl doplněn kulturními a kulinařskými zážitky.

Ty sám ses před necelými třiceti lety podílel na vzniku a výstavbě waldorfské školy v Přienu u Chiemesee. Co bys mohl učitelům a rodičům z českobudějovické iniciativy doporučit, aby byla výstavba a rozvoj waldorfské školy úspěšná a mohl se dobře rozvíjet celý školní organismus?

Doporučil bych vám především co nejintenzivnější, nejotevřenější a nejujímavější vztahy mezi učiteli navzájem i mezi učiteli, rodiči a žáky. Přál bych vám, aby u rodičů přetrvával pocit, že toto je jejich škola, ve které se budou chtít angažovat a realizovat v ní společně cíle. Učitelé by měli přispět k tomu, aby děti chodily do této školy rády a s radostí se vracely domů. To bude nejlepší reklama vaší školy. Absolutně nejdůležitějším úkolem všech učitelů je zabývat se samotnou pedagogickou prací (příprava výuky, vzájemné hospitace...) a nenechat se převálcovat úřednicí. Také čtrvrtěční učitelské konference by měly být přínosem a ne zátěží.

Mentor stráví v dané škole většinou jeden až dva týdny. Mohl bys čtenářům přiblížit, jak takový týden probíhá a co se dělá?

Ještě před hospitací vedu s učiteli rozhovor o současně situaci dané školy a jednotlivých tříd. Zároveň si vyslechnu požadavky pedagogů

a navrhuji cíle společné práce. Pak každý den hospituji u jednotlivých učitelů v hlavním vyučování i v dalších oborových předmětech. Po skončení výuky probíhají rozhovory o jednotlivých dětech a s každým učitelem provádím detailní rozbor celé výuky. Na závěr pobytu napíši závěrečnou zprávu o své hospitaci činnosti a naznačím možné cesty dalšího vývoje a odbourávání možných problémů.

Když se pak vrátíš zpět do Přienu, informuješ své kolegy o proběhlém mentorském týdnu a o své práci? Považuješ za důležité, aby se i ostatní kolegové dozvěděli o vývoji partnerské waldorfské školy v Českých Budějovicích?

Samozřejmě informuji své kolegy a v rámci čtrvrtěčního kolegia referuji o svých zkušenostech a závěrech z mentorského pobytu. Tyto informace a zkušenosti jsou prospěšné i pro naše učitele a je dobré, aby o celé iniciativě a postupu bylo informováno co nejvíce mých kolegů.

Dvě současné waldorfské třídy se budou pravděpodobně stěhovat do Českých Budějovic, kde by měla vzniknout Základní škola waldorfská České Budějovice o.p.s. V tomto případě se bude jednat o soukromý subjekt, ačkoli ostatní waldorfské školy v ČR jsou státní. Co by to podle tebe v budoucnosti mohlo znamenat pro waldorfské školy?

Po vyslechnutí všech okolností, které vás vedou k založení první soukromé waldorfské školy, se domnívám, že by to pro vás mělo být spíše výhodou než nevýhodou. Soukromá škola by v tomto smyslu mohla být svobodnější. Rozhodně je těžké na tuto otázku odpovědět jednoznačně, protože se nevyznám v české legislativě. Je před vámi velmi těžký úkol a stanete se průkopníky této myšlenky v Cechách. Jsem přesvědčen, že tento odvažný počin může být pro druhé inspirací a možným řešením.

Děkují za rozhovor.

Připravila Kateřina Kozlová, třídní učitelka 3. waldorfské třídy při ZŠ Hluboká nad Vltavou.

Serial

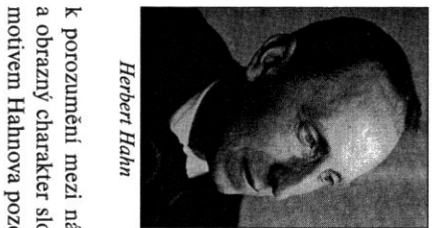
K ZALOŽENÍ PRVNÍ WALDORFSKÉ ŠKOLY VE STUTTARTU V ROCE 1919 – 2. DÍL

Vznik učebního plánu, zařízení školní budovy a sestavení učitelského kolegia

Tomáš Zdražil

Dvacátého třetího dubna by měly waldorfské školy slavit narozeniny. Tento den roku oznámil Emil Molt Rudolfovi Steinerovi svůj záměr zřídit při svém podniku Waldorf-Astoria školu. Hned další den se začaly pedagogické plány konkretizovat. Steiner mluvil téměř každý den různých příležitostech v rámci velké kampaně pro zavedení sociální trojčlennosti ve svých podnikárnách k delinkám i v rozhovorech se svými spolupracovníky o nutnosti osvobození škol z područí státní ideologie a byrokracie, o potřebě nové výchovy. Učební plán nové školy dost první podobu, i když se ještě od později uskutečněné výuky velmi lišil. Škola měla trvat pouz šestnáctého roku a na ní měla navazovat vysoká škola. O epochovém vyučování ještě nebyla rovněž tak o eurytmii jako samostatným vyučovacím předmětu.

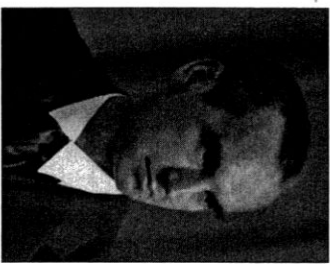
Na učebním plánu se muselo intenzivně pracovat, jelikož bylo potřeba získat souhlas ministersva školství se zřízením školy a k tomu byl učební plán nezbytný. Rudolf Steiner rozpracoval učební plán spolu se dvěma učiteli, kteří se měli stát základem budoucího kolegia. Prvním zaměstnanec firmy Waldorf-Astoria Herbert Hahn, který již několik měsíců pracoval pro Emila Moltu a měl na starosti vzdělávání dělníků jeho továrny. Druhým byl manheimský učitel El August Karl Stockmeyer, kterého Emil Molt na doporučení Rudolfa Steinera přizval k rozhrum o založení waldorfské školy. Jelikož jsou tyto dvě osobnosti jakožto skutečné první waldorfské učitelé klíčové, bude zajímavé blíže se s nimi seznámit.

Herbert Hahn

Herbert Hahn se narodil roku 1890 v dnešním Estonsku v převážně německém hanzovním městě Pernau jako páté dítě v rodině měsíčně zahradníka. Vyrůstal ve zbožném protestantském prostředí, které na jeho povahu silný vliv. Doma se mluvívalo německy, venkovské vateřstvo mluvívalo estonsky, ve škole se vyučovalo téměř výlučně ruštinou. Malý Herbert dokázal s lehkostí přecházet z jednoho jazyka do druhého. Mimořádná vnitřní pohyblivost a cit pro cizí řeči byly vedle s zbožností jeho dalším významným nadáním. V průběhu svého pedagogického studia na různých místech Evropy se v Paříži naučil francouzštinu. Mezitím jeho života se však stalo setkání s Rudolfem Steinerem a s throposofií. V roce 1916 zaměřil Steiner Hahnovu pozornost na nový, přírodní jazyky cizích jazyků, která by v budoucnosti dokázala významně přispět k porozumění mezi národy. Podle Steinera šlo o to, dbat na duševně-duchovní kvalitu hlavy a obrazný charakter slova a jejich pomocí žáky do cizích jazyků uvádět. To se mělo stát hlavním motívem Hahnova pozdějšího života.

Když po válce, v níž působil jako tlumočnick na různých frontách, hledal nové profesní uplynění, přijal nabídku Emila Moltu. Molt ho nazýval svým „ministrem kultury a školství“. V souvislosti se Hahn účastní všech příprav waldorfské školy a po jejím vzniku se stal třídním učitelem a učitelem francouzštiny. Zvláštní váhu má však také skutečnost, že ho Rudolf Steiner pov

Ernst Stockmeyer

zařazením svobodného křesťanského náboženského vyučování, pro něž Steiner založil i nedělní obrádky. V letech 1931 až 1939 působil Hahn ve waldorfské škole v holandském Haagu, přičemž si po krátké době osvojil holandsčinu bez přízvuku. Po druhé světové válce se vrátil zpět na mateřskou školu do Stuttgartu, kde působil až do roku 1961. Jeho hlavním spisovatelem dílem se stala nkolikásazková kniha „O genu Evropy“, v níž mistrovsky popisuje hlavní evropské národy, jejich povahy a jazyky.

Ernst A. K. Stockmeyer se stal ve waldorfském hnutí po celém světě známým především jako autor knihy „Učební plán pro waldorfské školy od Rudolfa Steinera“, v níž přehledně sestavil a odborně okomentoval Steinerovy podněty pro vyučování jednotlivých předmětů. Narodil se r. 1886 v rodině malíře a theosofa Karla Stockmeyer, s nímž r. 1907 vzbudoval tzv. malířský model, jakýsi předstupeň prvního Goetheana. Vystudoval matematiku, přírodní vědy a filozofii a od roku 1911 působil jako učitel na různých školách, včetně učitelského semináře v Karlsruhe. Poté, co ho Rudolf Steiner 25. dubna 1919 povolal k přípravám založení první školy, stal se jednou z jejích vůdčích osobností až do vynuceného zavření školy v roce 1938. Za války vyučoval na gymnaziu a po válce se ujal budování dalších škol, především ve Freiburgu. Vyučování matematiky, fyziky, technologie, zeměměřičství dostalo na vyšším stupni waldorfských škol svou podobu především díky Stockmeyerovi.¹⁰

Zatímco Steiner, Hahn a Stockmeyer koncipovali první podobu učebního plánu, staral se Molt o to, aby zjistil především zájem v rodinách dělníků své továrny, aby věděl, kolik volných míst bude možné nabídnout veřejnosti a kolik tříd bude nutné otevřít. Na těchto počtech bylo přeci závislé, kolik učitelů bude zapotřebí sehnat a platit a jak velké prostory bude nutné najít. Naděje, že by dal stát škole k dispozici nějakou vlastní budovu, se však ukázaly jako nerealistické. Pokus zakoupit továrnu budovu, kterou předtím využívala německá armáda, se také nezdařil. Otázka budovy se stávala velmi palčivou.

13. května se konala první schůzka Steinera, Molta a Stockmeyer s tehdejšími sociálnědemokratickým ministrem školství Württemberska Heymannem a prezidentem Reinholdem. Nejdůležitějším výsledkem rozhovoru byla skutečnost, že nebude nutné zaměstnávat pouze učitele se státní učitelskou zkouškou, ale že škola bude mít poměrně volnou ruku při výběru pedagoga. To umožnilo Steinerovi, aby se se vznikající školou skutečně spojil a vzal její vývoj do svých rukou. 18. června se od úřadů podařilo získat povolení k založení soukromé školy na základě školského zákona z roku 1836, který platil pouze ve Württembersku. Podle toho se měla školní inspekce zaměřovat pouze na hygienické podmínky školních prostor. Úroveň znalostí měla odpovídat ostatním školám, což bylo pravidelně kontrolováno.

Mezitím měl Steiner první veřejné pedagogické přednášky¹¹, v nichž se objevují první konkrétní obrysy nového vyučování: rozdělení vyučovacích předmětů a činnosti podle duševních síl myšlení, citění a vôle, dále hlavní principy pedagogiky po pubertě ve smyslu kombinace všeobecného a odborného vzdělávání, výuka hlavních předmětů ve „větších epochách“ a v neposlední řadě zařízení vyučovacích prostor takovým způsobem, že budou prostorové formy a barvy umělecky ladit s podstatou vyučování.

10 O životě obou se dočteme poněkud v knihách: Husemann, G. (1979): *Der Lehrkreis um Rudolf Steiner*. Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben. Von Plato, B. (2003): *Anthroposophie im 20. Jahrhundert*. Dornach: Verlag am Goetheanum.

11 Steiner, R.: *Duchovnívědecké pojetí sociálních a pedagogických otázek*. GA 192. Přednášky z 11. a 18. května a z 1. června 1919.

25. května si Stockmeyer zapsal výsledek svého rozhovoru se Steinerem ohledně učebního plánu, který na sebe, jak vidno, vzal opět konkrétnější rysy:

„Před 12. rokem pouze třídní učitel. V první a druhé třídě [které se měly podle tehdejších plánů vyučovat společně] čtení, metodou analýzy, psaní – kreslení; zcela elementární počební pojmy; hudba, cvičení eurymie; jazyky ad libitum, 1. angličtina, 2. francouzština.

Ve třetí a čtvrté třídě: čtení, gramatika; sčítání a odčítání do 100; násobilka pamětně; lthovojá pojatá zvířata a rostliny.

V páté a šesté třídě: mechanické pojmy, které vycházejí z vážení; ve všem předějším pokračování zvířata a rostliny; meteorologické a klimatologické pojmy, dšít a sluneční světlo; východ a západ hvězdič roční obdabí; obecné pojmy v zeměpisu; v počtech poměry.

V sedmé a osmé třídě navzáai na dosahání; práce s řečí až k výstavbě básně, verše, umělecké povídky, básně; všechno ostatní dái.

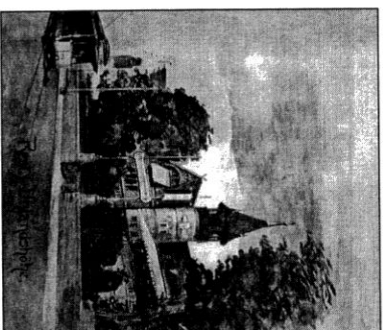
V sedmé třídě úplný pojem cesty pšenického zrna od zasetí po hotový chléb.

V osmé třídě řemesla, rostliny; meteorologie; zeměpis; dějinné pojmy; předkřesťanské období, křesťanské období, indická, perská, egyptsko-chaldejská, řecko-finská kultura, geometrické pojmy na kladě kreslení; obchodnické počty, výroba jednoduché knihy; perspektiva v kreslení; pozvolné zavádění algebry, astronomie až ke kopernikánské soustavě.

Později [vztahuje se k vyšším třídám]: omezit jazyky; technické kreslení, plány, mapy; matematika až po rovnice; těžký kužel, praktická geometrie – zeměměřičství; architektura; světelná zorné vyučování: člověk tělesně, duševně, duchovně; deskriptivní geometrie; první pomoc.

Rozdělení: humanistické – realistické. – Učít se učít!¹²
Přesto je tato skica velmi vzdálená pozdější vyučovací skutečnosti. Učební plán vznikl z velké části při úvodním vzdělávacím kurzu v průběhu srpna a mnohé se měnilo i během prvních školních let.

Moltovi bylo jasné, že i budovu bude muset obstarat z vlastních finančí, a pověřil proto makléřskou firmu hledáním vhodného objektu. Firma mu nabídla objekty dva, shodou okolností to v obou případech byly bývalé kavárny. Levnější se jmenovala „Hříšník“, dražší „Uhlandsöhle“ „Ovšem, „Hříšník“ prostorové nevyhovoval. Po prohlídce „Uhlandsöhle“ a přílehlých pozemků spolu s Rudolfem Steinerem 30. května, uzavřel Emil Molt na počátku června kupní smlouvu s majitelem Josefem Mollerem. Budova přišla Molla na 400 000 říšských marek. Kavárna „Uhlandsöhle“ stála na místě bývalé kamennolomu, nedaleko od vyhlídkového místa, pojmenovaného podle německého básníka, právníka a politika Ludwiga Uhlanda. Odtud i ze samotné kavárny, která se nacházela na tzv. „Kanárové cestě“ (tehdy Kanonenweg, dnes Hausmannstrasse), se rozprostíral půvabný pohled na staré stuttgartské město v údolí i protilehlé svahy s vinicemi. Kolem kavárny se rozkládalo 12 000 čtverečních metrů nových pozemků, vedle kavárny stála stará střelnice, za kavárnou šest tenisových kurtů, které se v zřetelně vyvířily jako kluziště. Když se ve městě rozneslo, že stuttgartští občané přijdou o tento oblíbený výhledový procházek a výletů a lákavý oddělový areál, a vešlo také ve známost, k jakým účelům nadále objekt sloužit, strhla se bouře nevole. Molt musel zareagovat článkem ve Stuttgartském deníku, v němž hájil koupi budovy pro školní účely.

Kavárna Uhladsöhle

12 Stockmeyer, E. (1996): *Erfaltung der Idee der Waldorfschule im Sommer 1919*. In: *Aus der Unterrichtspraxis an dorfschulen*. Dornach: Verlag am Goetheanum. Str. 219n.

Teprve v červenci bylo možné začít s přestavbou vnitřní dispozice budovy pro školní účely. Rudolf Steiner udeřil architektu Emilu Weipertovi instrukce a budova se začala 23. 7. zevnitř kompletně přestavovat. Záhy se však zjistilo, že je objekt zaměřený šesticemi, což vyžadovalo jeho hermetické uzavření a dezinfekci. Nasěstí se však podařilo rekonstrukci včas dokončit, takže výuka mohla začít v osmi zrenovovaných třídách. Přestože se slavnostní otevření školy konalo v neděli 7. září, vlastní výuka začala až ve čtvrtek 18. září, poté co byly zrenovované prostory vybavena pouze prvky. Přestože celá přestavba stála dalších 50 000 marek, tato školní budova vstoupila pouze prvním školním rokem a již v druhém roce bylo nutné dokoupit část přílehlých pozemků a vybudovat provizorní dřevěnou přístavbu.

V polovině července se konečně ustálil počet přihlášených žáků na 180, což odpovídalo šesti třídám. Počítalo se s tím, že se bude vyučovat ve čtyřech spojených třídách 1. a 2., 3. a 4., 5. a 6. a 7. a 8. a také dvou samostatných třídách 9. a 10. V září nakonec začalo 256 žáků v osmi třídách, z toho 191 dětí dělníků a 65 externích. Žákům dělníků bylo školné odpuštěno, ostatní platili podle svých finančních možností. Hospodářská situace byla tehdy pro většinu dosti svízelná.

Co prozatím naprosto chybělo, bylo učitelské kolegium. 1. června zmlíni Steiner Stockmeyerovi tři jména: Caroline von Heydebrand, která tehdy ještě studovala v Greifswaldu, Dr. Rudolf Treichler, soukromý učitel v Minichově, a Michael Bauer, spisovatel a vedoucí antroposofické skupiny v Norimberku. To však v zádném případě nestačilo. Steiner proto pověřil Stockmeyera, aby se „vydal na cestu jako divadelní ředitel, který si svůj herecký sbor musí sehnat“. Poté chtěl Steiner uspořádat pedagogický kurz, na jehož konci rozhodne, kdo bude na škole vyučovat. 26. června se Stockmeyer vydal na cestu, vybaven řadou tipů a adres. Když se po návratu opět setkal s Rudolffem Steinerelem, bylo možné mluvit o první podobě budoucího učitelského sboru. Na učitelský kurz, který Steiner naplánoval na konec srpna a začátek září, byli odhodláni do Stuttgartu přijet Paul Baumann, Johannes Geyer, Fritz Koegel, Rudolf Meyer, Leonie von Milbach, Friedrich Oehlschlegel, Caroline von Heydebrand, Rudolf Treichler a samozřejmě i Herbert Hahn. Michael Bauer, na něhož Rudolf Steiner velmi spoléhal, musel spolupráci ze zdravotních důvodů odmítnout. Tento seznam měl být ještě doplněn jmény některých dalších pozvaných, kteří se měli vhodného pedagogického kurzu zúčastnit.

Pokračování příště.

Tomáš Zdravil (1973) studoval dějepis, archivnictví a pedagogiku v Praze, Stuttgartu a Bielefeldu, je autorem disertace k tématu „Podpora zdraví a waldorfská pedagogika“, v letech 1998 až 2007 byl třináctým učitelem na základní a odborným učitelem na střední waldorfské škole v Semilech, od r. 2007 působí jako učitel na Seminárii pro waldorfskou pedagogiku ve Stuttgartu.

Představujeme waldorfské iniciativy

HRADEC KRÁLOVÉ: ŽÁDNÉ ZRNO SE NEZTRATÍ

Motto:

*Rozsévacího praporeč!
Odměňuj kroki! I rozmach měř!
Zem bude dlouho mladá, věř!
Tam padlo zrna, mře, má klid.
V tom klidu je mu dobře bý.*

*Jiné se z hlíny dere ven.
Dobře je mu. Jde za světlem.
Žádné zrna se neztratí
a padne, Bože, kam chceš ty!
- Conrad Ferdinand Meyer -*

Náše sdružení nese název Přiznivci alternativního školství v Hradci Králové. Vzniklo před více než dvěma lety na popud dvou maminek, které vozily své děti do WMS ve Starých Ždánčicích z Hradce Králové a od Kuksu. Jedna z nich, Petra Krobotová, měla za sebou čtyřletou pedagogickou zkušenost z tehdejší Svobodné speciální školy J. A. K. v Praze. Záhy se k nim připojily i absolventka pedagogické fakulty, dokončující seminář waldorfské pedagogiky u pana Tomáše Zuzáka. První jednání s magistrátem vypáдела natoik síbne, že nastala tzv. akce „kulový blesk Magistra“ vyřídil ZŠ, pani ředitelka souhlasila, magistrát schválil zapis do první třídy... Zápis předcházelo pánáčet besed v mateřských školách, ukázkové hodiny pro rodiče, články v místním tisku a barevné letáky snad na všech místech, kudy se mohou potenciální rodiče pohybovat. Od začátku první myšlenky k zápisu uběhlo málo (dnes víme, že příliš málo) času, bylo zaplááno 22 dětí a také dostatečný počet dětí pro otevření waldorfské třídy při místní MŠ. V ZŠ však vyšlo najevo nestorvnalost v hospodárení, pani ředitelka odešla a po bukvární reportáži, která se (b) našeho vědomí) objevila v hlavních televizních zprávách, se změnila i politická situace, magistrát upustil od podpory a nová pani ředitelka o spolupráci s námi neměla zájem. První třída tedy otevřena nebyla.

Nabízi se ono známé „lehce nabyli, lehce pozbyli“. Podpora magistrátu, vstřícná ředitelka, dostatečný zájem rodičů, to vše znělo jako pohádka, a nakonec to přeci jen byla pohádka se šťastným koncem v tom směřu, že naše sdružení zdravě vykrystalizovalo. Nyní má přes dvacet členů a stíky dalších sympatizantů.

Tak, jak je psáno v průpovědi, která je mottem tohoto článku, řada zrn, které jsme zasadili, mnozí Pro čtenáře by bylo zřejmě unavné, kdybychom vypisovali všechny cesty, po kterých jsme se vydali a které se po větším či menším vynaloženém úsilí ukázaly jako slepé. Avšak, jak je také psáno v průpovědi, žádné zrna se snad neztratilo. Všechny slepé uličky nás něco naučily – ať už o vlivu kosti síbů úředníků, o úsměvech, které znamenají pravy opak, o důležitosti stát pevně nohama na zemi, racionálně a ekonomicky myslet; ale zdá se nám, že nejvíce nás naučily něco o nás samých. Ujasnil jsme si to, co píše pan Schneider ve své knize O smyslu a důležitosti životních krizí, že lidská skupina, které usiluje o společný cíl v budoucnosti, nemá počítat s tím, že nutně stojí o vzájemných sympatiích, ale že je důležitá odvaža k osobní otevřenosti, trpělivý přístup k osobám, z čehož se pozvolna utváří substance důvěry. Čím déle jako sdružení pracujeme, tím více zdá, že naše spojení není náhodné, že pro řadu z nás má až osudový význam.

Shrneme-li pak „zrna“, která se „derou z hlíny“, je to především naše mateřské centrum Anka, které funguje částečně pod záštitou YMCA. Z prostorových důvodů je otevřeno každé středeční odpoledne. Scházejí se zde rodiče s dětmi i bez dětí a společně se věnují tvorbě charakteristickému pro waldorfskou pedagogiku, povídání, sdílení zkušeností.

V přírodě nebo v alternativně nakloněné ZŠ (která však sama nemá dostatek prostor), pořádáme pro veřejnost slavnosti, které byly vždy velkým zážitkem nejen pro děti.

V prostorách a pod záštitou pedagogické fakulty pořádáme každý měsíc přednášky pro veřejnost. Zatím jsme mohli vyslechnout např. cyklus přednášek MUDr. Lukáše Dostala, MUDr. P. Milka, proběhla beseda s PaedDr. Magdalenou Geryšerovou. Spolupráce navázaná s pedagogickou fakultou by měla mj. v blízké budoucnosti zahrnovat i ukázkové hodiny spojené s besedou pro studenty semináře alternativní pedagogiky.

Jeden člen našeho sdružení si vzal na starost webové stránky a pojal to opravdu profesionálně. Přes veškerou ostatní propagaci přicházejí noví zájemci, ať už o MC nebo přednášky, především díky nim.

Petra Krobotová

Zuzana Barinková

Představujeme waldorfské iniciativy

třebuje mobilní měřič? Skutečně nad ním musím mít stálou kontrolu? Mohu snad svůj strach o ně překonat i jinak, třeba pomocí dvůřer v to, že se stane, co se stát má, a že nad ním budu i někdo jiný než já jako rodič? Tim však naše odpovědnost nekončí: Co mohu udělat pro to, aby prozířel, ve kterém žijí mé děti, bylo prospěšné jejich zdraví? V tomto případě to někdy bude vyžadovat velkou občanskou angažovanost. Jak zabránit instalaci vysílaček v blízkosti školy a školky?

Profesor Peter Semm z univerzity ve Frankfurtu nad Mohanem, objevitel elektromagnetické citlivosti zmiňovaného hormonu melatoninu, řekl: „Nepustil bych své dítě do školky, kdyby v okruhu 250 metrů stálo vysílací zařízení pro mobilní telefony.“

Vláda rakouské spolkové země Salcbursko v informační brožurě o elektrosmog, kterou vydala v lednu tohoto roku, doporučuje neinstalovat na školách žádné vysokofrekvenční vysílače, nařídít školním řádem vypnutí mobilů na pozemku školy a případně se spojit s provozovatelem vysílače umístěného v blízkosti a snažit se dosáhnout snížení vysílacího výkonu nebo jeho odinstalování. To nebude v našich podmínkách snadné. V sousedních zemích bývá ovšem instalace každého nového vysílače v obydlené lokalitě předmětem velkého odporu.

Serial

K ZALOŽENÍ PRVNÍ WALDORFSKÉ ŠKOLY VE STUTTGARTU V ROCE 1919 – 3. DÍL

Vzdělávací kurz pro budoucí učitelský sbor

Tomáš Zlatavil

K Vlastnímu položení pedagogických základů Waldorfské školy došlo v průběhu úvodního kurzu pro učitele mezi 21. srpnem a 6. zářím 1919. Účastníku nebylo mnoho, navíc pouze dva z nich písemně zachytili své vzpomínky na kurz – Emil Molt a Herbert Hahn. Především na jejich základech nyní rekonstruuje atmosféru těchto zajímavých dnů.

20. srpna 1919 vyzvedl Emil Molt autem Rudolfa a Marii Steinerovou ve švýcarském Dornachu a dovezl je do Stuttgartu. „Jeli jsme autem – poprvé – pěknou trasou v údolí řeky Elz, přes Has-

ru obyvarek. Lidé piší petice, sbírají podpisy, jedná se zastupitelství. Ta se mnohdy stává plně na jejich stranu a odmítají udělit stavební povolení. K tomu je však nutná značná úroveň vědomostí o zdravotních účincích EMP, jenže takovou osvětou se u nás, vášnivých telefonistů, nikdo nezabývá. Nicméně je třeba začít. Už jen z toho důvodu, že pokud se na úrovni EU podaří dosáhnout snížení hygienických limitů pro EMP, a u nás v důsledku toho budou zavazeny přísnější normy, aniž by lidé znali důvody, zvedne se pouze vlna nevole kvůli zhoršenému signálu; lidé budou reptat, že jim někdo bere vášnivě milovanou hračku. Proto by snad ani nebylo dobře, kdyby k nápravě zoufalé situace došlo bez našeho přičinění.

Na závěr tak mohu jen vyslovit svou naději, že včas procitneme k vědomí vlastní odpovědnosti a budeme dostatečně bdět. Neboť, řečeno slovy pražského, německy píšícího spisovatele a myslitelky Gustava Meyrinka, bdělost, tot' vše...

Radomil Hradil je redaktorem časopisu Člověk a výchova, překladatelem, publicistou a autorem několika knih.

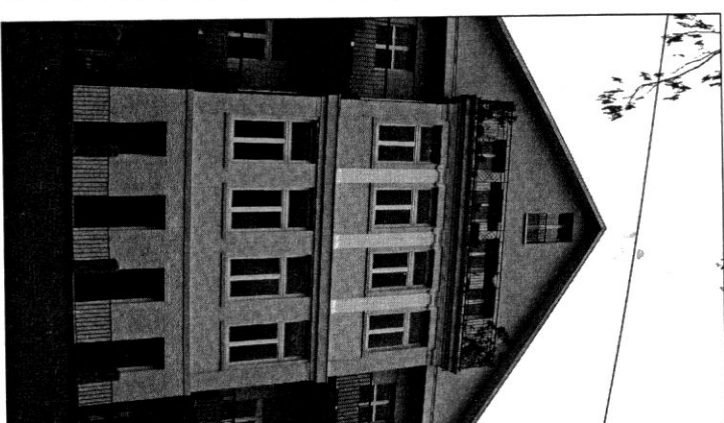
Blížeji informace k tématu mobilních telefonů a zdraví lze najít na autorově blogu elektrosmog.blog.cz.

lach do Kinzigertalu a pak přes Zwieselberg do Freudenstadtu. Díky mé spolupráci s Rudolfem Steinerem jsem měl v pozdějších letech ještě mnohokrát to štěstí absolvovat s ním tuto trasu. Ale tak veselého a dobře naladěného jako tehdy při té první jízdě jsem Dr. Steinerova už nikdy nezažil. Cítil jsem radost z nadcházejícího otevření.¹² Hned první večer po příjezdu Rudolf Steiner pozdravil účastníky, pozvané na úvodní kurz, který je měl připravit na práci ve Waldorfské škole. Nakonec se jich tu shromáždilo okolo dvaceti, jmenovitě Emili a Berta Moltovi, Leonie von Mirbach, slečna Herrmannová, Dr. Rudolf Treichler, Caroline von Heydebrand, Hertha Koegelevá, Paul Baumann, Rudolf Meyer, pastor Johannes Geyer, Friedrich Oehlschlegel, E. A. Karl Stockmeyer, Herbert Hahn a jako hosté Andreas Körner, Walter Johannes Stein, Alexander Strakosch, Ludwig Noll, Meta Pyle-Wallerová, Marie Steinerová, slečna Kieserová, pan Wolfer. Naprostá většina z nich znala Rudolfa Steinerova již řadu let. Steiner tak v týdnech sestavování budoucího učitelského sboru v červnu a červenci 1919 doporučil Stockmeyerovi, aby se na tyto osobnosti obrátil s prosbou o spolupráci. To se týká např. Caroline von Heydebrand, Rudolfa Treichlera, Paula Baumanna, Leonie von Mirbach, Johannese Gejera, Waltera J. Steina a některých dalších.

Mezi hosty byl např. Alexander Strakosch, vysoce postavený úředník rakouských železnic, který vedle toho však také člověk nesmírně oddaný myšlenkám Rudolfa Steinerova, a tak se rozhodl odjet z Vídně do Stuttgartu, aby pomáhal v hnutí za uskutečnění sociální trojčetní přijel však „náhodou“ právě těsně po zahájení učitelského kurzu, zúčastnil se ho jako a později se stal na Waldorfské škole oblíbeným učitelem některých odborných přednášek. Ludwig Noll byl spolu s Irou Wegmanovou přední představitel antroposofického lékařství v Kasselu a Rudolf Steiner ho pozval do Stuttgartu, jelikož si od něj zřejmě dočasně bovol, že převezme práci školního lékaře ve vznikající škole. (Noll se účastnil již 30. května spolu s Moltem, Hahnem, Stockmeyerem a Marií a Rudolfem Steinerovými prohlídky budoucí školy.)

Holandanka Meta Pyle-Waller patřila k ústředním postavám antroposoficky inspirovaného umění, k nejužším spolupracovníkům a neblížeším přátelům Rudolfa a Marie Steinerových, činná jako malířka, herečka, hudebnice i eurytmistka. Ve waldorfské škole však podobně Noll nikdy nevyužovala.

Vyjmenečná byla situace Hahna, Stockmeyerova a Moltových, kteří patřili k organizátorům švýcarské školy. Některá jména jako slečna Herrmannová, slečna Kieserová, Andreas Körner, pan von Mirbach, slečna Herrmannová, Dr. Rudolf Treichler, Caroline von Heydebrand, Hertha Koegelevá, Paul Baumann, Rudolf Meyer, pastor Johannes Geyer, Friedrich Oehlschlegel, E. A. Karl Stockmeyer, Herbert Hahn a jako hosté Andreas Körner, Walter Johannes Stein, Alexander Strakosch, Ludwig Noll, Meta Pyle-Wallerová, Marie Steinerová, slečna Kieserová, pan Wolfer. Naprostá většina z nich znala Rudolfa Steinerova již řadu let. Steiner tak v týdnech sestavování budoucího učitelského sboru v červnu a červenci 1919 doporučil Stockmeyerovi, aby se na tyto osobnosti obrátil s prosbou o spolupráci. To se týká např. Caroline von Heydebrand, Rudolfa Treichlera, Paula Baumanna, Leonie von Mirbach, Johannese Gejera, Waltera J. Steina a některých dalších.

Dim, kde se vzdělávací kurz konal

12 Molt, E. (1972): Entwurf meiner Lebensbeschreibung. Stuttgart Verlag Freies Geistesleben. Str. 206.

vzpomíná, jak sestra jednoho jeho známého projevila zájem o to, aby mohla vyučovat na Waldorfské škole, jak však doposud neměla nic společného s antroposofií. Rudolf Steiner s ní před začátkem kurzu krátce promluvil, pozval ji a posléze se z ní stala velmi schopná učitelka. Složení posluchačů bylo tedy různorodé, ovšem většina z nich si přinášela bohaté znalosti a antroposofie, čemuž odpovídala i náročnost probíraných témat. Především v přednáškách všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky. „Žasli jsme stále znovu nad univerzálními znalostmi Rudolfa Steinera v každém oboru, ve filologii, přírodovědě, matematice a dějepise. Kurzu se účastnili učitelé s velkými odbornými znalostmi. Ovšem Rudolf Steiner byl v každém jednotlivém případě skutečný učitel učitelů.“ (Molt, str. 206)

Účast na kurzu však ještě nebyla automatickým příslibem práce ve škole. Konečně rozhodnutí o tom, kdo bude ve škole vyučovat, mělo padnout až po ukončení kurzu. Tak se stalo, že někteří posluchači kurzu ve škole pracovat nezačali (Dr. Noll), nebo do školy vstoupili teprve v pozdějších letech (Strakosch) a jiní do ní zase vstoupili hned v prvním roce, aniž by kurz absolvovali (H. Lang, E. Kollisko). Škola navíc stále ještě fyzicky neexistovala, stavební úpravy byly v plném proudu. Většina přítomných se tedy pohybovala na existenčně dosti nejistém terénu, obětovala svá dosavadní povolání a byla odhodlána nasadit své síly při realizaci nové pedagogiky.

21. srpna 1919 bylo slunečné ráno. Tehdy se všichni shromáždili v modrém sále budovy Anthroposofické společnosti v Landhausstrasse 75. V tomto malém sále se nacházel podlouhý stůl, kolem kterého se účastníci sešli. Rudolf Steiner, stojící v čele, zahájil úvodní přednášku, která měla výrazně slavnostní ráz. V následujících dnech se každé ráno konaly úvodní obecné přednášky k pedagogice. Dopoledne pak následovaly přednášky o metodice a didaktice a odpoledne se konal seminář, který sloužil procvičování metodických hledisek i tématům učebního plánu. Večery zpravidla trávili účastníci nad domácími úkoly, které si měli do dalšího dne připravit.

„Pedagogický kurz byl ve všech třech sériích posazen do veselé, projasněné a družné nálady. Nenapadá mě trefnější výraz než ten z Goethova Fausta: zelenalo se to, na všech místech a konicích to rašilo, rostlo a kvetlo...“¹³ Budoucí učitelé se v různorodých úkolech navzájem poznávali, objevovali své možnosti a schopnosti. K tomu docházelo samozřejmě především v odpoledních seminárních hodinách. Rudolf Steiner kladl nejvyšší důraz na to, aby učitelé nově uchopili svou řeč. „Nechával nás mluvit tak, aby se naše mluvené slovo od-automatizovalo... Zpravidla to bylo tak, že určitá věta obhala stůl a všichni – staří i mladí, šikovní i nešikovní, stydliví i sebevědomí, museli, když už se účastnili slavnosti, taky „zanotovat“... Každý den se nacházely nové varianty, ale každý den se naše slova stávala duchovně obratnějšími a vnašela dech do naší duše.“ (Hahn, str. 691n.)

Rudolf Steiner se v seminárních cvičeních ani v nejnějším nedržel daných odbornosti. „Učletí jsme se, když jsme tuto metodu zpozorovali. Tu musel fyzik referovat, jak by ve druhé třídě vyprávěl pohádku, navíc, jak by jí podal pro sangviničský temperament... Učitelé dějepisu a jazyka dostali úkol z oblasti matematiky. Já jsem například měl uvést zlomky. Vycházel jsem nejspíš víc ze svého temperamentu než z chladné úvahy, když jsem začal asi takto: 'Vzal bych křídou, hodil bych s ní o zem, aby se rozlámala, a zlomky bych dětem ukáزال. Potom...' a tak jsem téma rozvíjel dál, než mi došel dech – mám dojem i rozumné věci. Rudolf Steiner si všechno vildně vyslechl, pokyval hlavou a potom řekl: 'No, ten začátek bych ale udělal poněkud méně temperamentním způsobem. Šlo by to určitě také nějak, aniž byste házel křídou o zem. Mimoto to dětem bere respekt, který by děti měli pociťovat vůči všem věcem, které patří ke třídě a k vyučováním.'“ (Hahn, str. 692)

Mnozí učitelé měli rovněž referáty z oblasti, které znali ze své dosavadní práce. Aktivně zapojovali nejen učitelé, ale i hosté jako Strakosch či berlínský Rudolf Meyer.

Jednoho dne zadal Rudolf Steiner obzvláště záladný úkol, posluchači měli promyslet, jak by šližit temperamenty při probírání jednotlivých rostlin nebo rostlinných skupin. Všichni se vrhli do Botanici si rekapitulovali svá univerzitní studia, nebotanici horlivě studovali příručky a přehledy, kaly dlouhé seznamy rostlin s čyřmi nadpisy: cholerické, sangviničké, flegrnaté, melancholické, seznamy měly pouze dlouhé sloupce rostlinných jmen a k nim připojené jenom malou znaménkující temperametu. „Rudolf Steiner si nejdříve – naprosto věčně – pročel řadu takových listů. Výběhy zřejmě přišli podnětné, protože na konci řekl pouze: 'Jnu – ano...' a protáhl obě tato slova napědné dlouze. Nám, tedy případným autorům a posluchačům, připadalo vše, co jsme posloro skutečně značné kuriozity. Konečně přišel na řadu také jeden dlouhý, pečlivě napsaný seznam se Rudolf Steiner dostal pouze k páté rostlině, kterou nahlas přečetl: 'Salat – sangviničský.' V s napjetím naslouchali, protože v tomto okamžiku předčítající udělal důraznou přestávku a zesp přičemž zjevně potlačoval úsměv. 'Ano, měl jste tady na mysli ruský, nebo italský salat, milý dr. Treichlere?' Oslovený, Rakušan, který byl vybavený všim šarmem svého národního temperan byl prvním, kdo vyprskl smíchem. Následoval ale celý sbor smíchu.“ (Hahn, str. 694)

V těchto čtrnácti pracovních dnech vznikla první skica pedagogické antropologie, nárytodyky a také učební plán budoucí školy dostal konkrétnější podobu. Težko říct, zda někdy nulosti nastávající učitelé absolvovali kraši vzdělání. Každopádně se vybraným adeptům v dalších měsících a letech pedagogické praxe používané metody oživit, případně modifika a obohatit. Velkou zásluhu na tom měl i Rudolf Steiner, který školu čas od času navštěvoval, pítovál ve třídách a účastnil se konferencí. Podstatným posilujícím ideálem byl pro práci m zúčastněných zážitek, který zachytil i Herbert Hahn:

„Pro mě zazníval ve všem, co v těchto týdnech duchovně proběhlo, významný motiv, Rudolf Steiner zmínil již na počátku kurzu: člověk, který je prostřednictvím prožívání svých vodního praoobrazu veden k opětovnému spojení s tvůrčími duchovními mocnostmi světa v celé síle i času v jeho plném proudu – a tím i k univerzálnímu náboženství.“

Citil jsem, jak Rudolf Steiner posledními slovy kurzu zmiňoval i onu lidskou spjlost, vyrostla během naší práce mezi námi a námi jako síla, která bude posilujícím způsobem působit do budoucna.

Kdo ještě z těchto slov nepochopil, že zde není vyřčeno nic konvenčního, ten to mohl p když jsme na konci kurzu vstali a on se s každým z nás loučil. V krátkém němém dialogu se děnu z nás zahleděl do očí a stiskl mu ruku.“ (Hahn, str. 695n.)

Tomáš Závřil (1973) studoval dějepis, archivnictví a pedagogiku v Praze, Stuttgartu a Bielefeldu. Je autorem disertace k tématu „Podpora zdraví a waldorfská pedagogika“, v letech 1998 až 2000 třídám učitelem na základní a odborným učitelem na střední waldorfské škole v Semlech, od r. působí jako učitel na Seminári pro waldorfskou pedagogiku ve Stuttgartu.

¹³ Hahn, H. (1969): Der Weg, der mich führte. Stuttgart Verlag Freies Geistesleben. Str. 690.

Seriál

K ZALOŽENÍ PRVNÍ WALDORFSKÉ ŠKOLY VE STUTTGARTU

V ROCE 1919 – 4. DÍL

Útržky z prvních let fungování školy

Tomáš Závazil

V pátek páteho září 1919 byl úvodní kurz pro budoucí učitele waldorfské školy ukončen. Dva nácti učitelů (sedm mužů, pět žen) mělo v následujících dnech začít vzdělávat žáky nově založené školy. Konečné rozvržení tříd a vyučovacích předmětů vypadlo z hlediska určených vyučujících takto:

Elisabeth Baumann-Dollfus – eurytmie, Paul Baumann – hudba, tělocvik, Leonie von Mirbach – 1. třída, Johannes Geyer – 2. třída, Hannah Lang – 3. třída, Hertha Koegel – 4. třída, Caroline von Heydebrand – 5. třída, cizí jazyky, Friedrich Oehlschlegel – 6. třída, E. A. Karl Stockmeyer a Rudolf Treichler – 7. a 8. třída, W. J. Stein – zastupující učitel, literatura, dějepis, Herbert Ham – němčina, dějepis, francouzština.

Jich průměrný věk byl 32 let. Pocházeli z různých světových stran a zemi: z Pobaltí, Rakouska, Švýcarska, různých částí Německa, dokonce se mezi nimi nacházeli i jeden německý Američan a pouze jediná učitelka (H. Lang) pocházela přímo ze švábského Stuttgartu.²⁷

Ve školní budově na Uhlandshöhe byly však stavební úpravy stále ještě v plném proudu, ve třídách chyběl nábytek. Škola navíc nedisponovala vhodným sálem, kde by se mohli společně shromáždit žáci, učitelé a alespoň část rodičů. Proto se v neděli sedmého září v půl jednácté dopoledne konalo slavnostní otevření Waldorfské školy v centru Stuttgartu, v sále tzv. Městské zahrady, v budově, která vzala roku 1944 za své. Vedle uměleckého hudebního a eurytmického programu a vedle proslavě Emila Molta a Rudolfa Steinera tu promluvil i Karl Stockmeyer za učitelské kolegium a pan Saria za dělníky tovaryň Waldorf Astoria. Teprve potom se shromáždění přesunulo na pozemek školy a děti se mohly seznámit se svými budoucími třídními učiteli a spolužáky.

Vzhledem ke stále ještě probíhajícímu pracím ve školní budově mohla vlastní výuka začít teprve v úterý 16. září. V každé z osmi tříd se průměrně nacházelo 32 žáků. Největší, pátou třídu se 47 žáků vedla tehdy sedmadvacetiletá Caroline von Heydebrand. Ta se již několik let zajímala o antroposofii, měla široké pedagogické akademické vzdělání, zakončené doktorským titulem, ovšem doposud nikdy nevyučovala celé třídy, nýbrž pouze soukromě jednotlivé žáky. Byla drobnejší postavy a neadisponovala přebytkem sil. Přitom se právě v její třídě sešly děti zvláště rozdílných nadání, původů a znalostí. Vzrostlejší žáci v její třídě museli sedět na židličkách, které škola zdedila po restauraci, jelikož nebyl dostatek lavic. Patřilo pak k nejvícejším zábavám starších žáků této třídy, že se „projíždějí“ na restauračních židličkách po celé třídě. Caroline von Heydebrand začala podle vzpomínek svých žáků epochou dějepisů, kde se věnovala vybraným kulturním obdobím starověkých dějin, zvláště obrazům řeckých hrdinů a bohů.

27 V průběhu prvního školního roku pak dále přistoupili: Berta Mollová na ruční práce, Elisabeth von Grunelius do mateřské školy a Eugen Kolisko jako školní lékař a dále jako učitel pro předměty angličtina, přírodopis, Edith Röhrlé na eurytmii, Helene Rommel (sestra z 2. světové války známého generála Rommela) na ruční práce a Karl Schubert na speciální pedagogiku.

Zvláštní problém při vyučování však představoval její jemný vysoký hlas. Po deseti dnech vyuk ji na její stížnosti na to, že je její třída příliš hluchá, Rudolf Steiner odpověděl: „Největší obtíž je asi v tom, že máte tak jemný hlasek. Budete muset svůj hlas poněkud školit, naučit se mluvit „dole“, nepišet přitom, když občas zakřičíte. Bylo by škoda s vaším hlasem nic nedělat, mělo by se do něj dostat více basu. Tedy musí se do něj dostat hloubka.“

Von Heydebrand o to usilovala velmi intenzivně a mnohé se jí podařilo vylepsit. Stala se jednou z nejnápádnějších, nejpracovitějších a nejspíš i nejoblíbenějších učitelů školy. Rudolf Steiner s o ni později vyjádřil: „Kdybych měl děti, svezl bych ji je do výchovy.“²⁸

Steiner se ke škole vyjádřoval hlavně ve společných konferencích, jichž absolvoval v průběhu pěti let na sedmdesát, přičemž vedle toho asi sto čtyřicet dnů ve škole hospitoval. Při tom neseznamoval pouze učitele, ale i s dětmi. Překvapoval, když znal prakticky všechny žáky školy. „Když dr. Steiner přišel do třídy, vždy to dělal tak, že bez klepání zkrátka vstoupil. Bylo na něm poznat, že nechce nijak narušovat průběh, že by byl nejráději, kdyby vše šlo dál jako předtím. Vešel dovnitř, nějaké aktivní dítě mu přineslo židli, pak se posadil a přehlédl třídu svým hlubokým vážným pohledem. Potom se také zvedl, šel k dětem, podíval se na jednotlivé děti, podíval se, jvíšou do sešitů. Učitelé nechal dále vyučovat. A nikdy jsem nezažil, že by něco ve třídě odsuzoval a kritizoval... Na konci, když už byl chvíli ve třídě, se obrátil na děti. Obyčejně to bylo tak, že v níšich třídách do vyučování nikdy nezasahoval, ve vyšších třídách na chvíli sám převzal vyučování do svých rukou. Pro nás pak bylo velmi zajímavé sledovat, jak pedagogicky působí na žáky...“²⁹

V průběhu doby, v níž se Steiner konferencí účastnil, se rozhovory týkaly konkrétně více i slovky dětí. K některým dětem se vracel čtyřikrát či pětkrát. Seznamováním se s jednotlivými dětmi měli učitelé prohloubit svůj vztah k nim: „Přisobit v rámci psychologič! Když o tom bud přemýšlet, pochopíte, co tím myslím. Nejde o to, abychom měli tu či onu ideu o tom, čeho m žáci dosáhnout. Jde o to zepřít se, čeho můžou žáci dosáhnout na základě svých psychologických vloh. Pracovat zcela na základě vloh dětí! To si osvojíte pouze tehdy, když v sobě probudíte s věcnou snahu, abyste poznali dítě v jeho různých variantách. Každé dítě je zajímavé!“³⁰ A d něco, u čeho mám dojem, že to po prvním roce musíme považovat za náš hlavní úkol: naučit rozumět dětem. Vžbec bychom si neměli představovat, že musí být takové či onaké.“³¹

Byla to právě Caroline von Heydebrand, která líčila, jak se učitelé někdy svyděli, když se Ru Steiner zabýval dětmi, které jim dělaly zvláštní problémy. „Sama jsem to zažila, když jsem za přišla s chlapcem, kterého jsem považovala za jednoho z nejhloupějších a nejmeně nadar žáků školy. Často jsem nerada zpravovala. Tak jsem ho přivedla k Rudolfu Steinerovi a bylo p ho na druhou stranu nerada zpravovala. Tak jsem ho přivedla k Rudolfu Steinerovi a bylo p šokující zažít to, co jsem zažila i u jiných dětí v jeho přítomnosti, jak totiž děti v jeho přítomn procitly a skutečně byly najednou mnohem chytřejší. Když se na něco ptal on, jako by se očt víc rozzářily. Chlapec se dival veselé na dr. Steinera a zodpovídal bez obtíží všechny otázky. I od něj dostával. Dr. Steiner se jen na konci zkoušky obrátil ke mně a poznamenal: „Ten chlapec má dělá velmi procitlý dojem.“ S radostí i kouskem studu jsem dítě vzala zpět k sobě. Dr. Stei nacházel pro děti ten pravý lék. Nacházel pro ně úkoly, které byly originálnější a které pro mě

28 Strakosch, A.: Lebenswege mit Rudolf Steiner. Dornach 1994, str. 429.

29 Rudolf Steiner in der Waldorfschule, str. 54.

30 Steiner, R.: Konferenzen mit den Lehrern der Freien Waldorfschule. GA 300/1, str. 156.

31 Tamtéž.

vzorem duševní schopnosti, kterou on sám nazýval ve své Filozofii svobody „morální fantazii“. Probuďte v sobě morální fantazii je ideál nás, pedagogů; on tento ideál uskutečnil.“³²

Třetím problémem bylo financování školního provozu. Navzdory skromným plánům učitelů státlily dary továrny Waldorf Astoria a jiných spřízněných továren spolu s rodičovskými příspěvky pouze na pokrytí 51 procent nutných výdajů. 49 procent se krylo z členských příspěvků tzv. Spolku waldorfské školy a zvlášť formou „adopce na dálku“, kdy se hledali bohatší přátelé školy. Ktří byli ochotni převzít školné za dítě, jehož rodiče školné platit nemohli. To vše probíhalo v době nepředstavitelné inflace. Alexander Strakosch popisuje, jak docházelo kvůli prudké inflaci během několika hodin ke znehodnocení vyplacené mzdy. Platy se proto vyplácely po částech několikarát do týdne. V poledne po vyučování dostali učitelé vyplacenou mzdu v podobě tlustého svazku bankovek, načež všichni spěchali rychle do města, aby vyplacené peníze utratili za potraviny na celý další týden, jelikož ve tři hodiny odpoledne platil už jiný kurz a podstatná část peněz ztratila hodnotu. Určitou dobu existovaly i dvacetimilionové bankovky, které byly poštěně pouze z jedné strany. Pokud se je nepodařilo včas utratit, staly se v lepším případě „jaciným“ dopisním papírem.³³

Tomáš Závrtil (1973) studoval dějepis, archivnictví a pedagogiku v Praze, Stuttgartu a Bielefeldu, je autorem disertace k tématu „Podpora zdraví a waldorfská pedagogika“, v letech 1998 až 2007 byl třináctým učitelem na základní a odborným učitelem na střední waldorfské škole v Semilech, od r. 2007 působí jako učitel na Semíně pro waldorfskou pedagogiku ve Stuttgartu.

³² Jünnemann, M.: „Der Winter weicht...“, Caroline von Heydebrand, Stuttgart 2003, str. 62n.
³³ Strakosch, str. 439n.

Projekt

AFRIKA NEVŠEDNÍMA OČIMA ... NEJEN V ČESKÝCH ŠKOLÁCH

Cílem projektu je prohloubit povědomí žáků a pedagogů na základních a středních školách o problematice života v rozvojových zemích a rozvojové spolupráci, zvýšit vlnavost vůči otázkám rozvojového světa a posílit podporu veřejnosti pro oblast zahraniční rozvojové spolupráce.

Pedagogům nabízíme speciální semináře pro podporu vytváření jejich samostatných programů rozvojového vzdělávání. Školám poskytneme možnost navázat partnerství se školou v Keni a dále je podporujeme při rozjezdu partnerských aktivit – projekt partnerství dětem zprostředkuje silný osobní prožitek a posílí tak účinnost a dopad rozvojového vzdělávání.

Různorodá paleta aktivit může zahrnovat i navázání dopisového kontaktu s dětmi z Afriky, výměnu fotek nebo natáčení videozpráv představitelů, jak vypadá život českých dětí, výrobu učebních pomůcek nebo obrázků k vyzdobě tříd pro africké děti, výrobu webových stránek o partnerském projektu atd. Naším předpokladem je, že tyto malé partnerské aktivity v budoucnosti v jednotlivých školách vyústí v rozsáhlejší akce pomoci – např. nákup sportovního vybavení, učebních tabulí a dalšího zařízení pro partnerskou školu. Vidět na fotkách z Keni „svůj“ obrázek na stěně třídy nebo mít zakoupený za „své“ peníze je pro české děti silným zážitkem. Projekt je tak obnávající pro obě strany.

Nabídka programů pro školy

1. Přednáška s promítáním

Tento typ programu obsahuje představení Humanistického centra Narovinu a jeho práce, dále pak výstavu fotografií z projektů v Keni, promítání filmů natočených našimi dobrovolníky – jak žijí děti v Keni, videa ze škol, z ostrova Rusinga Island a tamního projektu atd. Součástí může být i výstava předmětů z Keni. Program by měl trvat dvě vyučovací hodiny, ale lze jej samozřejmě po dohodě s pedagogy zkrátit, obzvlášť v případě prvního stupně ZŠ. Není nutná asistence pedagoga.

2. Přednáška s promítáním doplněná o hry a workshopy s rozvojovou a lidsko-právní tematikou

Zde se jedná o program číslo 1) obohacený o hry, jako je např. Africká vesnice apod., dále pak o workshopy na téma – výroba hraček z odpadků, výroba pomůcek pro děti z Keni atd. Program je asi na tři vyučovací hodiny a vyžaduje asistenci pedagoga.

3. Celodenní program pro školu

Jedná se projektové práce pro týmy dětí, které absolvují tematická stanoviště, kde se hrou formou seznámí s životem dětí v Africe, např. každodenní život v chudobě, nemoci (kvíz), dramatické ztvárnění), kultura (tance, bubnování, malování na tělo), výroba hraček z odpadků atd. Závěrem každý tým prezentuje, co se naučil. Program je třeba upravit podle počtu žáků a vyžaduje plnou asistenci pedagoga.

Vzhledem k tomu, že možnosti a nároky škol jsou různé, jsme připraveni pružně se přizpůsobit požadavkům škol jak v rozsahu, tak v zaměření tématu či věkové skupině žáků.

Programy mohou být i užěji zaměřené, např. střední zdravotnické školy a problematika HIV/AIDS, nemoci, výlet do historie (kolonizace, dekolonizace a současnost), diskriminace žen, bohatství a chudoba Afriky (MMF, SB, WTO) apod.

Podle rozsahu akce, tzn. počtu zúčastněných žáků, se řídí i počet přednášejících a případná asistence ze strany pedagogického sboru.

Partnerství se školou v Keni

Nosnou myšlenkou této části projektu zatahnout děti hlouběji do tématu rozvojové spolupráce, prohloubit téma prevence diskriminace, xenofobie a rasismu prostřednictvím poznávání odlišné kultury. Česká škola bne svou partnerskou školu v Keni vyrábět pro vyučovací pomůcky (vyukové plakáty, mapy Afriky, Evropy, světa, různé puzzle, pexesa, jako je Človeče nezlob se, kapsáře, obrázky, stěnky). Lze natáčet videoprezentace na téma moje škola, můj pokoj, co jíme, jaká u žijí zvířata apod. a poslat je dětem do Keni možné navázat korespondenční kontakt, budoucnost i výměnu pedagogů a dětí, pořádání různých trhy, koncerty a za výdělek z těchto a nakoupit vybavení do partnerské školy v Keni. Zpětnou vazbou pak může být výstava fotografií ze školy v Keni, kde děti uvidí dárky, které sami vyráběly, dopisy, obrázky apod. Projekt partnerství dětem zprostředkuje silný osobní prožitek a posílí tak účinnost a dopad rozvojového vzdělávání. V neposlední řadě také děti zblízka zprostředkuje fenomén dobrovolnictví – pomáhat někomu bez očekávání odměny. A pomáhat všemlívkově v tak obtížné situaci v jaké jsou děti ve třetím světě, nabízí dětem už v útlém věku rozvoj vnitřní citlivosti k potřebám druhých lidí.

Víkendové semináře pro pedagogy

Naším cílem je rozšířit myšlenku rozvojové spolupráce, vzájemné solidarity, dobrovolnictví a pomoci všem potřebným co nejvíce. Nabízíme proto semináře i pro pedagogy tak, a mohli s touto výhovou pokračovat na svých školách sami. Jsme ochotni poskytnout veškeré naše materiály – videa, fotografie, metodiky.

Za Humanistické centrum Narovinu

Lenka Rosková, koordinátorka projektu,
troska@seznam.cz, mobil 608 326 342